

28. Alâi b. Muhibbî'nin "Neticetü's-Sülûk fi-Nasîhatî'l-Mülûk" adlı eserine Yûnus adlı müellifin ilaveleri hakkında değerlendirme¹

Zehra ÖZTÜRK²

APA: Öztürk, Z. (2022). Alâi b. Muhibbî'nin "Neticetü's-Sülûk fi-Nasîhatî'l-Mülûk" adlı eserine Yûnus adlı müellifin ilaveleri hakkında değerlendirme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 418-443. DOI: 10.29000/rumelide.1164176.

Öz

Neticetü's-Sülûk fi-Nasîhatî'l-Mülûk, Gazâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk* adlı eserinin Alâi b. Muhibbî tarafından 16. yüzyılda yapılmış Türkçe tercümesidir. Eser, iki makale ve yedi bâbdan oluşur. Alâi, eserin tertibinde *Nasîhatü'l-Mülûk*'a bağlı kalsa da eser üzerinde ekleme ve çıkarma tasarruflarında bulunur. Alâi'nin esere yaptığı en belirgin eklemeler, birinci makaledeki akaid bölümünü şerh etmesi ve eserin birinci bâbının sonuna bir tarih bölümü ilave etmesidir. Çalışmamız sırasında eserin daha önceki çalışmalarda on iki olarak belirtilen nüshalarından üç tanesinin farklı esere ait olduğu tespit edilmiştir. Kalan dokuz nüsha incelendiğinde, eserin beş nüshasında önceki çalışmalarda fark edilmeyen ikinci bir müellifin varlığı anlaşılır. Yûnus adlı bu kişi, kendisi hakkında adından başka bir açıklama yapmadan Alâi'nin eserine müdahil olur. Alâi, *Nasîhatü'l-Mülûk*'un "Adalet ve Siyaset" başlıklı birinci bâbının sonuna Hz. Âdem'den başlayarak İran'ın İslam orduları tarafından fethine kadar geçen sürede yaşamış meliklerle ilgili bir tarih bölümü ekler. Müellif eserinin hacmini aşacağı için İslam padişahlarına ve devrin hükümdarı Kanuni Sultan Süleyman'a yer vermediğini belirtir. Yûnus adlı müellif esere Alâi'nin bu açıklamasından önce müdahil olur. Yûnus, Sâsânî hükümdarlarının anlatıldığı bölümde Alâi'nin *Zafer-nâme*'den yaptığı alıntının sonunda kendi adını zikrederek eserin kalan kısmını kendisinin tercüme edeceğini ifade eder. Yûnus, Alâi'nin tertibine uygun olarak eserin Sâsânîler bölümünü tamamlamasının ardından esere bir İslam ve Türk tarihi ekler. Bu eklemelerden sonra *Nasîhatü'l-Mülûk*'un kalan altı bâbını çevirerek eseri tamamlar. Bu çalışmada, *Neticetü's-Sülûk fi-Nasîhatî'l-Mülûk*'a Yûnus adlı kişi tarafından -aynı yüzyılda yapıldığı anlaşılan- eklemeler edebiyatımızda intihal ve zeyl tanımları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Alâi, Yûnus, *Neticetü's-Sülûk fi-Nasîhatî'l-Mülûk*, intihal, zeyl

Evaluation about the additions of the author named Yunus to Alai b. Muhibbi's work "Neticetu's-Suluk fi-Nasihati'l-Muluk

Abstract

Neticetu's-Suluk fi-Nasihati'l-Muluk, Gazali's work named *Nasihatu'l-Muluk* it is a Turkish translation made by Alai b. Muhibbi in the 16th century. The work consists of two articles and seven chapters. Although Alai adheres to *Nasihatu'l-Muluk* in the arrangement of the work, he makes additions and subtractions on the work. The most distinctive additions made by Alai to the work are the annotation of the creed part in the first article and the addition of a history section to the end of the first chapter of the work. During our study, it was understood that three of the copies of the work,

¹ Bu çalışma "Neticetü's-Sülûk fi-Nasihâtü'l-Mülûk (Metin İncelemesi-Tenkitli Metin)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Bursa, Türkiye), zehraozturk@uludag.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-4686-3958 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 03.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164176]

which were specified as twelve in previous studies, belong to different works. When the remaining nine copies are examined, it is understood that there is a second author, who was not noticed in the previous works, in the five copies of the work. This person named Yunus gets involved in Alai's work without making any explanation about himself other than his name. Alai, at the end of the first chapter of *Nasihatu'l-Muluk* titled "Justice and Politics", Hz. He adds a history section about the kings who lived from Adam to the conquest of Iran by the Islamic armies. The author states that he did not include the Islamic sultans and the ruler of the time, Suleiman the Magnificent, as it would exceed the volume of his work. The author named Yunus gets involved in the work before this explanation of Alai. Yunus states that he will translate the rest of the work by mentioning his own name at the end of Alai's quotation from *Zafer-name* in the section on Sassanid rulers. After completing the Sassanid section of the work in accordance with Yunus Alai's arrangement, he adds an Islamic and Turkish history to the work. After this addition, he completes the work by translating the remaining six chapters of *Nasihatu'l-Muluk*. In this study, the additions of *Neticetu's-Suluk fi-Nasihati'l-Muluk* by Yunus -which seems to have been made in the same century- were evaluated within the framework of plagiarism and addition in our literature.

Keywords: Alai, Yunus, Neticetu's-Suluk fi-Nasihati'l-Muluk, plagiarism, addition

Giriş

İntihal edebî terim olarak "birinin yazısını ya da şiirini kendinin gibi gösterme" biçiminde açıklanır (Devellioğlu, 2013: 509). Türk edebiyatında intihal kavramı "şair geçinenlerin tutulduğu bir hastalık" olarak görülür. İsmail Durmuş, intihalin başlıca çeşitlerini şöyle açıklar: "Sirkat. Divan şairleri arasında sık sık kullanılan bu terimin üzerinde eskiden beri çokça durulmuştur. Başkasına ait bir fikri veya hayali kullanmaya ahz ü sirkat, bunun belli olanına zâhir sirkat, belli olmayanına gayr-i zâhir sirkat adı verilir. Gayr-i zâhir sirkatler daha çok başkasına ait bir düşünce veya sözü değiştirmek suretiyle yapılır" (Durmuş, 2000: 22, 350). Durmuş'un değerlendirmesinden intihalin açık veya gizli olarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

Divan edebiyatı geleneği kendi iç dinamikleri sebebiyle intihalin tespitini zorlaştıran bazı özelliklere sahiptir. Hasan Kaplan, Divan edebiyatında intihali konu edindiği çalışmasında bu edebiyatta intihalin tespitini zorlaştıran hususlardan söz eder. Bunlardan ilki nazire geleneğidir. Taklit, eski edebiyatımızda nazire başlığı ile kısmen uygun görülmüştür. Divan edebiyatında intihali tespitinin zorluklarından ikincisi, bir yönüyle nazire bir yönüyle tercüme özelliği gösteren mesneviler ve bazı mensur eserlerdir. Kaplan; özellikle aşk mesnevilerinin bölüm ve olay örgüsü düzenlemeleriyle telif hüviyeti kazandığını, bu eserlerin hem nazireye hem de anlamsal aktarım ve intihale yakın durduğunu belirtir. İntihali tespitinin zorluklarından biri de Divan şiirinin belli bir gelenek etrafında oluşmasıdır. Benzer şekil, muhteva ve hayalin şiir üzerindeki etkisi şairlerin benzer söyleyişte şiirler yazmasına sebep olur. Arap ve Fars edebiyatının Divan edebiyatı üzerindeki etkisi de intihalin tespitini zorlaştırmaktadır. Bu edebiyattaki eserlerin Türkçeye aktarılırken olduğu gibi aktarılması yahut yeniden söylenmesi intihalin sınırlarını belirlemeyi zorlaştırır. Şairlerin arasındaki kıskançlık ve iftira ile tezkirelerdeki yanlış kayıtlar da bir eserdeki intihali belirlemeyi zorlaştırmaktadır (Kaplan, 2017: 41-61). Kaplan'ın değerlendirmeleri daha çok manzum eserlerle ilgili olsa da eski edebiyatımızda intihal konusunun sınırlarını çizmesi bakımından önemlidir.

Konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde mensur eserler arasında da intihal vakalarının görüldüğü anlaşılır. Ahmet Altay, XVI. yüzyılda Kadı Fadlullah'ın yazdığı *Düstürü'l-Mülk Vezîrî'l-Melik* adlı eserini

XIV. yüzyılda yaşamış Sadreddin Mustafâ Şeyhoğlu'nun *Marzubân-nâme* adlı eserinden çalıntı olduğunu ifade eder. Altay; iki eserin ikinci, üçüncü, dördüncü, altıncı, yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu bâblarının birebir aynı olduğunu tespit etmiştir. *Marzubân-nâme*'nin günümüze ulaşan tek nüshasında birinci ve beşinci bâbların eksik olması sebebiyle bu bâblar arasında karşılaştırma yapılamamıştır. Altay, Kadı Fadlullah'ın eseri Farsçadan tercüme etme ihtimali üzerinde de durur. Ancak *Düstürü'l-Mülk Vezîrü'l-Melik*'in onuncu bâbı Farsça metinde yoktur. Bu bâb Şeyhoğlu tarafından esere eklenmiş telif bir bâbdır. Bölüm, Kadı Fadlullah tarafından kendi eserine aktarılmıştır. İnceleme sonucunda, Kadı Fadlullah'ın kaynak göstermeksizin *Marzubân-nâme*'yi kendine ait yeni bir eser gibi sunduğu anlaşılır (Altay, 2011: 183-184).

Mensur eserlerdeki intihal vakalarının bir örneği de XVII. yüzyılda görülür. Kadızâde Mehmed İlmî, Âşık Çelebi'nin, İbn Teymiyye'nin *Siyâsetü's-Ser'iyye* adlı eserinden tercüme ettiği *Mi'râcül-İyâle ve Minhâcül-Adâle* adlı eserini kendi eseri gibi sunar. Derin Terzioğlu'nun tespitine göre Kadızâde Mehmed İlmî, *Mi'râcül-İyâle ve Minhâcül-Adâle*'nin mukaddimesinde küçük bir değişiklik yapmış, eserin geri kalanını olduğu gibi aktarmıştır. Hatta eserde Âşık Çelebi'nin isim ve tarih zikrederek kendisi hakkında bilgi verdiği bölümleri bile değiştirmemiştir. İlmî'nin eserine verdiği *Tâcû'r-Resâil* başlığı da Âşık Çelebi'nin yazdığı mukaddimededen alınmıştır. Eserdeki küçük değişiklikler eserin sunulduğu kişi ile ilgilidir. Âşık Çelebi'nin Kanuni Sultan Süleyman ve Sultan II. Selim hakkındaki övgüleri IV. Murad'a uyarlanmıştır. Ancak İlmî bunu yaparken de dikkatli davranmamış, IV. Murad'ı Osmanlı Devleti'nin on beşinci padişahı olarak göstermiştir. Bunun yanında eserde Âşık Çelebi'nin mahlasının bulunduğu beyitlere de dokunulmamıştır. İlmî'nin âşık sözcüğünü kişi ismi olarak değil, Divan şiirindeki âşık motifi olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır (Terzioğlu, 2007: 264-265). Terzioğlu, İlmî'nin bu özensiz ve dikkatsiz tavrı sebebiyle açıkça yapılmış intihalin aceleyle gerçekleştirildiğini tahmin ettiğini belirtir. İntihalin sebebinin saraya çağrılmak yahut sarayla bağlantı kurmak gayreti olabileceğini ifade eder. Eserin IV. Murad'a sunulup sunulmadığı, intihalin o dönemde tespit edilip edilmediği hakkında da bilgi yoktur (Terzioğlu, 2007: 265-268).

Başka bir örnek ise Firdevsî-i Rûmî'nin 1503 yılında kaleme aldığı *Şatrançnâme-i Kebîr* adlı eseri ile Ahmed Feyzî'nin *Şatrançnâme-i Rüşdiyyesi*'dir. Kürşat Şamil Şahin, XIX. yüzyılda yaşamış olan Ahmet Feyzî'nin, Firdevsî-i Rûmî'nin eserini kendi eseri gibi sunduğunu ifade eder. Üç asır arayla yazılmış iki eserdeki benzerliklerin yalnızca esinlenme olamayacağını belirtir. *Şatrançnâme-i Kebîr*, satranç oyunuyla ilgili şatrançname türünün edebiyatımızdaki en önemli örneğidir. Ahmed Feyzî, Firdevsî-i Rûmî'den üç asır sonra yazdığı eserinde konuyla ilgili önemli bir kaynak olan *Şatrançnâme-i Kebîr*'in adını zikretmez. Firdevsî'nin oyunla ilgili taktiklerine ilavede bulunmaz. Ahmed Feyzî'nin eserindeki dil ve üslup üç yüz yıl önce yaşamış olan Firdevsî'ninki ile aynıdır. Eserin başındaki ve sonundaki şiirlerin, satranç hakkındaki sınıflandırma, bilgi ve hilelerin, eserlerde bulunan hikâyelerin ve metindeki benzerliğin göz önünde bulundurulması sonucunda Şahin, Ahmed Feyzî'nin Firdevsî'nin eserini ufak değişikliklerle kendi eseri gibi sunduğu sonucuna ulaşır (Şahin, 2016: 1679).

Zeyil ise *Türkçe Sözlük*'te 1. Ek. 2. Bir yazıya ek olarak katılan parça. 3. Bir eseri tamamlamak için sonradan yazılan ek eser biçiminde tanımlanır. Durmuş, telif edebiyatında zeyli "bir asıl metnin veya eserin içeriğini tamamlamak için ona ek olarak yazılan eserdir." biçiminde tanımlar (Durmuş, 2013: 44, 439). "Zeyil ana metne bağlı bir eser olmakla birlikte ondan bağımsız bir varlığa sahiptir; asıl metni hariçten tamamlar, genellikle onun içeriğine müdahale etmez. Ana fonksiyonu asıl metnin tekâmülünü ve devamını sağlamaktır. Asıl ile zeylin telif yöntemi genelde aynı olur. Bilhassa tarih ve biyografi eserlerinde tarihî bir olgu olarak asıl metnin sona erme noktasıyla zeylinin başlama noktası belirli olur" (Nebhan'dan aktaran Durmuş, 2013: 340). Durmuş, niteliklerine göre zeyil çeşitlerini şu şekilde sıralar:

"1. Kâmil-mübâşir zeyil. Adında zeyil olduğuna dair bir terim geçen, temel işlevi nasların tekâmül ve devamını sağlamak olan, ana metnin sonucuyla zeylin bağlama noktası belirli olan tam bağımsız zeyiller bu kategoriye dahildir. 2. İstidrâk zeyli. En çok hadis ve lugat kitaplarında görülen bu türde asıl eserin metninin doğru olarak tespiti, daha düzgün bir ifade ile inşası, hata ve noksanlarının telâfisi hedeflenir. Bir eserin hâlis zeyil ve hâlis istidrâk olduğunun tesbiti güçtür. Zeyil ve istidrâki ilgilendiren bilgilerin birbiri içine girmesi daima mümkündür. 3. Terkîm zeyli. Genellikle edebiyat ve antolojilerde görülen bu kategoride daha fazla seçilmiş metnin eklenmesi hedeflenir. 4. Zeylimsi zeyil. Beyhakî'nin Vişâhu'd-Dümye'sinde görüldüğü üzere (Bâharzî) maksadı açıkça belirtilmemiş, "Bu esere zeyil gibidir" ifadesine yer verilmiş olanlardır. 5. Terâcim/ biyografi zeyilleri. İslâm telif geleneğinde IV. (X.) yüzyıldan VIII. (XIV.) yüzyıla kadar kesintiye uğramadan çeşitli âlimlerce asır asır yazılmış biyografi eserleri açıkça birbirinin zeyli olduğu belirtilmese de bu konuma sahip zeyil dizini niteliğindedir. 6. Mütemmim kitap niteliğinde zeyil. 7. Eser ikmalî. Müellifin tamamlayamadan vefat ettiği eserin tamamlanması zeyilden çok ikmal işlemidir" (Durmuş, 2013: 44, 340). Zeylin tanımı ve çeşitleri göz önüne alındığında, bir eseri tamamlamak amacıyla ayrı bir eser biçiminde telif edildiği anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada Alâî b. Muhibbî'ye ait *Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk* adlı, *Nasîhatü'l-Mülûk* tercümesine aynı yüzyılda yaşamış Yûnus adlı bir kişinin müdahalesi ve eklemeleri intihal ve zeyil tanımları çerçevesinde ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Alâî b. Muhibbî ve Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk

Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk Gazâlî'nin *Nasîhatü'l-Mülûk* adlı eserinin XVI. yüzyılda Türkçeye yapılmış tercümelerinden biridir. Eser, Alâî b. Muhibbî eş-Şîrâzî eş-Şerîf (ö. 966/1558-59'dan sonra) tarafından *Nasîhatü'l-Mülûk*'un tertibine bağlı kalınarak bazı ilaveler ve eksiltmelerle tercüme edilmiştir. Müellifin hayatı hakkındaki bilgiler, bazı kaynaklarla sınırlıdır. Doğum tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Eserlerinden XVI. yüzyılda yaşadığı anlaşılmaktadır. Müellif, *Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk*'un ferağ kaydında adını Alâî b. Muhibbî eş-Şîrâzî eş-Şerîf olarak kaydeder. Müellifin adı, *Keşfü'z-Zunûn*'un farklı yerlerinde Alâü'd-dîn Ali b. Muhyî'd-dîn Muhammed, Alâî b. Muhibb eş-Şerîf eş-Şîrâzî, Şerîf 'Alâî b. Muhyî('d-dîn) eş-Şîrâzî ve Şerîf, Alâî b. Muhibbî eş-Şîrâzî şeklinde geçer (Kâtip Çelebi, 2017: 1, 198, 308; 2, 625; 4, 1267). Kâtip Çelebi, *Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl*'e yazılmış haşiyeleri kaydederken Alâî'nin kaleme aldığı haşiyeden "Alâî diye ünlü erdemli kişi Şerîf ibn Muhibbî eş-Şîrâzî'nin (Alâü'd-dîn Ali b. Muhyî'd-dîn Muhammed)'in talîki" (Kâtip Çelebi, 2017: 1, 198) şeklinde söz eder. Bu ifadeden müellifin adının Alâüddîn Ali olduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklarda doğduğu yer hakkında net bilgi bulunmasa da ismindeki "eş-Şîrâzî" nispetinden dolayı kendisinin Şirazlı olduğunu düşünmekteyiz.

Müellifle ilgili en ayrıntılı bilgi Ahdî'nin *Gülşen-i Şu'arâ* adlı tezkiresinde yer alır. Ahdî'nin aktardığına göre Alâî b. Muhibbî İranlıdır. Babası, Mîr Muhyî-yi Şîrâzî'dir. Alâî, Konya'da Mevlânâ Dergâhında kalmış, Mevlevîlik yolunu tutmuş ve burada mesnevihan unvanını almıştır. Müellif, mesnevihan olmanın yanında rumuz ilimlerini de öğrenmiş ve son derece başarılı olmuştur. Onun bu başarısı, yakın ve uzakta herkes tarafından bilinmiş ve konuşulmuştur. Ahdî, Alâî'nin ilmî bilgisiyle Rûm diyarı fazıllarına "Maşallah" dedirttiğini kaydeder. Müellif, Alâî ile ilgili sözlerini "Alâî'nin söz söylemenin inceliklerini bilen ve devrinde fazıllar arasında meşhur biri" olduğunu ekleyerek tamamlar (Ahdî, 2005: 414). Ahdî'nin Alâî'nin şiirlerinden verdiği örneklerden Alâî'nin Farsçaya şiir söyleyecek kadar hâkim olduğu anlaşılmaktadır. Kâtip Çelebi'nin ve Ahdî'nin Alâî'den ünlü ve şöhretli olarak bahsetmesi müellifin devrinde tanınmış biri olduğunu gösterir. Kâtip Çelebi, eserinin *Türkçe Mesneviler* ile ilgili bölümünde Alâî'den "Vâiz Şerîf 'Alâî b. Muhibbî eş-Şîrâzî" şeklinde söz eder (Kâtip Çelebi, 2017: 4,

1267). Kâtip Çelebi'nin "vâiz" sözcüğünü kullanmasının sebebi Alâî'nin *Ezhâr-ı Mesnevî ve Envâr-ı Ma'nevî* adlı eserinin giriş bölümünde kendisinden "...ve ba'de temhîd-i fakîr ü za'if ü nahîf 'Alâî b. Muhibbî el-Vâ'iz eş-Şîrâzî eş-Şerîf budur ki..." şeklinde söz etmesidir (Yazar, 2011b: 436). Ömer Kehhale ise müellifin adını Ali b. Muhammed eş-Şîrâzî olarak kaydeder. Alâî'nin Hanefî müfessiri olduğunu belirtir (Kehhale, VII, 204). Hayreddin Zirikli, eserinde Alâî için eş-Şîrâzî başlığını kullanmış ve müellifin adını "Ali (Alâî'd-dîn) b. Muhammed (Muhyî'd-dîn) el-'Alâî eş-Şîrâzî" şeklinde kaydetmiştir. Kehhale gibi o da Alâî'nin Hanefî mezhebinden ve müfessir olduğunu kaydeder (Zirikli, 2002: V, 11). Kaynaklarda yer alan bu ifadeler, Alâî'nin devrinde mesnevihanlık, şairlik, müelliflik, vâizlik ve müfessirlik gibi farklı mesleklerle tanındığını ve saygı gördüğünü göstermektedir.

Alâî'nin ölüm tarihi hakkında net bir bilgi yoktur. Kâtip Çelebi, *Kesfû'z-Zunûn'da Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Tevîl'e* Alâî'nin yazdığı haşiyeden söz ederken "Bu zât 945/1538 yılında ölmüştür." ifadesini kullanır (Kâtip Çelebi, 2017: 1, 198). Ancak, aynı eserde *Düstûru'l-Vüzerâ'nın* yazılış tarihi 966/1558-1559 olarak verilmiştir (Kâtip Çelebi, 2017: 4, 625). *Neticetü's-Sülûk'un* müellif nüshası olabileceğini düşündüğümüz Pertevniyal 1011 nüshasında müellif, eserin yazıldığı tarihten 957/1550-51 yılı şeklinde söz eder. Aynı nüshanın ferağ kaydında, eserin tamamlanma tarihi 966/1558-59 olarak kaydedilmiştir. Bu iki kayıt Kâtip Çelebi'nin Alâî'nin ölümü için belirttiği 945/1538 tarihinin yanlış olduğunu gösterir. Eserlerinin telif tarihleri göz önüne alındığında Alâî'nin 966/1558-1559 yılından sonra öldüğü anlaşılmaktadır.

Neticetü's-Sülûk; Nasihatü'l-Mülûk gibi bir mukaddime, iki makale ve yedi bâbdan oluşur. Alâî eserde iman esaslarının anlatıldığı birinci makaleyi ayrıntılı olarak şerh etmiştir. Adalet ve insaf konulu birinci bâbın sonuna da Hz. Âdem'den başlayarak meliklerin tarihi bölümü eklemiştir. Eserin diğer bölümlerinde ayet, hadis, özlü sözler gibi kısa eklemeler de vardır. *Nasihatü'l-Mülûk'ta* bulunan bazı hadis ve hikâyeler ise esere alınmamıştır (İzgoer, 2017: 68-74).

Neticetü's-Sülûk'un Alâî'ye aidiyeti

Kâtip Çelebi, *Nasihatü'l-Mülûk* hakkında bilgi verirken bu eserin Arapçaya tercüme edildiğini belirtir ve üç Türkçe tercümesinden söz eder. Bu tercümelere biri Âşık Çelebi'ye, biri de Vücûdî'ye aittir. Çelebi'nin sözünü ettiği üçüncü tercüme çalışmamıza konu olan *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk'dur*. Müellif, mütercim adının Alâî b. Muhibbî eş-Şerîf eş-Şîrâzî olduğunu belirtir. Eserin Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Bayezid'in yakınlarından Sinan Bey için tercüme edildiğini ve eserde birçok eklemeye bulunduğunu ifade eder (Kâtip Çelebi, 2017: 1, 337).

Neticetü's-Sülûk'un elde bulunan ve müellif nüshası olduğu düşünülen nüshası, eserin Alâî'ye ait olduğu konusunda şüphe bırakmaz. Süleymaniye Ktp. Pertevniyal 1011 numarada kayıtlı nüshanın 1a sayfasında eserin adının altında müellifin adı, Alâî b. Muhibbî eş-Şerîf şeklinde yazılmıştır. 966/1558-59 tarihli bu nüshanın sonundaki ferağ kaydında Alâî kendisini eserin "müellifi, câmi' ve mütercimi" şeklinde takdim eder. Eserin kendi eliyle tamamlandığını belirtir. Ayrıca, eserde üç yerde Alâî adı geçer. Müellif, eserin giriş bölümünde kendisinden "muharrir" ve "mukarrir" olarak "Pes zikr olan mukaddimâta binâen bu muhtasarun muharriri ve bu kelâm-ı mukarrerün mukarriri fakîr-i hakîr za'if 'Alâî b. Muhibbî eş-Şerîf..." (4b) sözleriyle bahseder. Eserin iki yerinde ise Alâî kendisi için "mütercim" ifadesini kullanır. "Mütercim-i za'if 'Alâî b. Muhibbî Şerîf eydür ki" (334b). "Fakîr-i hakîr-i za'if mütercim-i nahîf 'Alâî b. Muhibbî Şerîf eydür ki" (387a). Kâtip Çelebi'nin kaydı ve eserin bahsedilen nüshası *Neticetü's-Sülûk'un* Alâî tarafından kaleme alındığını açıkça göstermektedir.

Netîcetü's-Sülûk ile ilgili daha önce Yazar ve İzgöer tarafından yapılan çalışmalarda da eserin Alâî'ye ait olduğu belirtilmiştir (İzgöer, 2017: 47-48; Yazar, 2011a: 120-121). Ancak bu çalışmalarda eserin tenkitli metninin yer almaması ve bilgilerin yalnızca müellife ait olduğu düşünülen nüshaya dayandırılması çalışmamız sırasında tespit ettiğimiz bir meselenin gözden kaçmasına neden olmuştur. Eserin tenkitli metnini oluştururken *Netîcetü's-Sülûk*'un bazı nüshalarında, *Nasîhati'l-Mülûk*'ta olduğu gibi esere başkası tarafından eklenen bölümler olduğu ve müellif değişikliği meydana geldiği tespit edilmiştir.

Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk'un nüshaları

Eserin bazı nüshalarındaki ikinci müellif sorununa değinmeden önce, nüshalarla ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır. Daha önceki çalışmalarda *Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk*'un on iki nüshası olduğundan söz edilmektedir (Gökkaplan, 2019: 4-6; İzgöer, 2017: 49-51; Yazar, 2011a: 121-122). Eserin tenkitli metnini oluşturmak üzere başvurduğumuz bu nüshalardan Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. M.R. 929, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. A. 3097 ve Süleymaniye Ktp. Hekimoğlu 788/1 numaralı nüshaların *Netîcetü's-Sülûk*'un nüshası olmadığını, bunların farklı esere ait olduğunu tespit ettik.

Topkapı Sarayı Müzesinde bulunan iki nüsha www.yazmalar.gov.tr adresinde 'Ulâyî b. Muhibbî eş-Şîrâzî adına *Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk* şeklinde kayıtlıdır (E.T. 31.03.2020). Kütüphaneden temin ettiğimiz M.R. 929 numaralı nüshanın Âşık Çelebi'ye ait *Tercüme-i Tibrü'l-Mesbûk fi-Nasâyihi'l-Vüzerâ ve'l-Mülûk*'un nüshası olduğu belirlenmiştir. A. 3097 numaralı nüshanın kondisyonu uygun olmadığı için nüshayı temin edemedik. Millî Saraylar Araştırma Biriminden aldığımız bilgiye göre eser, kütüphane kataloğunda Abdullâhu'l-Buds adına *Tiberü'l-Mesbûk* adıyla kayıtlıdır. Kütüphane kayıtlarına göre *Tiberü'l-Mesbûk*, Ebû Abdullâh Mehmed b. Muknî'nin aynı adlı eserinin tercümesidir. Bu eserin Ebû Abdullâh Muhammed b. Mukaffa'ya ait *Tibre'l-Mesbûk fîmâ-Yahtecûne ileyhi'l-Mülûk*'un Abdullâh Kudî tarafından yapılan Türkçe tercümesi olduğu kanaatindeyiz.

Süleymaniye Ktp. Hekimoğlu 788/1 numarada kayıtlı nüsha, müellifi bilinmeyen *Âdâbü'l-Mülûk* adlı eserdir. Eserin 1a sayfasında "Mâfi hazâ-Mecmû'atü Kitâbü Adâbü'l-Mülûk, *Düstûru'l-Vüzerâ, Hall-i Akd-i Hazarfên Hüseyin Efendî*" başlıkları yer alır. Eserin 1b sayfasında "Hazâ Kitâbü Adâbü'l-Mülûk" başlığı vardır. Sadık Yazar, çalışmasında bu eserin ulaşılabilen tek nüshasının Manchester'deki John Rylands Üniversitesi Ktp.'nde 73 numarada kayıtlı olduğunu kaydeder. Eserde, "Zikr-i Pâdişâh-ı Âlem-Penâh" başlığı ile II. Selim'in övüldüğünü, mütercimnin eseri Sokullu Mehmed Paşa'nın oğlu Hasan Paşa'nın isteğiyle tercüme ettiğini belirtir. Nüshanın istinsahının Sâlih b. Abdülkerim b. Sâlih tarafından Zilkade 1117/23 Şubat-5 Mart 1706 yılında tamamlandığını kaydeder (Yazar, 2011a: 122-123). Ancak muhtemelen bir karışıklık sonucu Süleymaniye Ktp. Hekimoğlu 788/1 numaralı nüshayı *Netîcetü's-Sülûk*'un nüshaları arasında sayar (Yazar, 2011a: 122). Bu durumun sebebi Hekimoğlu 788 numaralı nüshanın ikinci bölümünde Alâî'nin eseri olan *Düstûru'l-Vüzerâ*'nın yer alması olabilir. 1b-89a sayfalarında yer alan *Âdâbü'l-Mülûk*'un müstensihisi de Sâlih b. Abdülkerim b. Sâlih'tir. Eserin istinsah tarihi 12 Muharrem 1112/29 Haziran 1700'dür. Bu bilgi yanlışlığı; Yazar'dan sonra *Düstûru'l-Vüzerâ* üzerinde çalışan Dokuzlu tarafından düzeltilmiş, *Netîcetü's-Sülûk* üzerinde çalışan İzgöer ve Gökkaplan'ın çalışmalarında ise tekrar edilmiştir (Dokuzlu, 2012: 22; Gökkaplan, 2019: 5; İzgöer, 2017: 51).

Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk'un nüsha tavsifleri

Neticetü's-Sülûk'un tespit edebildiğimiz dokuz nüshası vardır. Bu nüshalardan dört tanesinin tamamı Alâî'ye aittir. Beş nüsha ise Yûnus adlı müellifin eklemelerde bulunduğu nüshalardır. *Neticetü's-Sülûk*'un nüshaları telif tarihi ve müellife aidiyetine göre aşağıda sıralanmıştır:

1. İstanbul Süleymaniye Ktp. Pertevniyal 1011 (P1): Alâî, nüshanın ferağ kaydında kendisini eserin müellifi, câmii ve mütercimi olarak kaydeder ve eserin kendi eliyle tamamlandığını belirtir. Bu nüsha www.yazmalar.gov.tr kataloğunda yer almaz. Yazmanın kütüphane kaydına, Sadık Yazar'ın doktora tezinden ulaşılmıştır.³ Ferağ kaydına göre eser, 966/1558-59 yılında tamamlanmıştır. Eserin adı, zahriyede ve ferağ kaydında "*Neticetü's-Sülûk fi-Tercemeti Nasîhati'l-Mülûk*" olarak kaydedilmiştir. Eserin giriş bölümünde ise müellif; eseri "*Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk*" şeklinde adlandırdığını belirtir. Zahriyede "Kitâbü Neticetü's-Sülûk fi-Tercemeti Nasîhati'l-Mülûk/Te'lîf-i el-fakîr ez-za'îf Alâî bin Muhibbî eş-Şerîf" başlığı yer alır. Başlığın altında "Sâhibü'l-Kitâb Osmân ez-Zarîr 1264/1847-48" şeklinde temellük kaydı vardır. Zahriyenin alt kısmında Pertevniyal Valide Sultan vakıf mührü bulunur. Nüshada eserin "şehzâde-i zamân" Şehzade Selim'e sunulmak üzere kaleme alındığı kayıtlıdır. Müellife ait olduğu düşünülen bu nüsha, kahverengi cetvellidir. 387 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 17 satır bulunur. Nesih yazı türüyle yazılmıştır. Nüshada kırmızı, siyah ve mavi mürekkep kullanılmıştır. Bölüm başlıkları ile bazı ayet ve hadisler çoğunlukla kırmızı ve mavi renkli mürekkeple yazılmıştır. Cümle içi duraklar ve cümle sonları kırmızı mürekkeple işaretlenerek belirtilmiştir. Sah kayıtları ve açıklayıcı derkenarların bazılarının yerleri müellif tarafından kırmızı mürekkeple işaretlenmiştir. Nüshada, 181b'de adalet dairesi çizimi, 201b'de kürek ilmi çizimi, 205a'da el ilmi çizimi, 209a'da galip-mağlup ilmi ebce hesabı tablosu ve 209b, 210a, 210b, 211a'da galip-mağlup hesabı tabloları vardır. Alâî'ye ait nüshalardan en eski tarihli olanı Pertevniyal 1011 nüshasıdır.

2. İstanbul Süleymaniye Ktp. Hüsrev Paşa 313 Nüshası (H): Tamamı Alâî'ye ait olan nüshalardan biridir. Mustafâ b. Sipâhî Muhammed Ağa tarafından istinsah edilen nüsha 1081/1670-1671 yılının şevval ayında tamamlanmıştır. Zahriyede başlık, "Kitâbü Nasîhati'l-Mülûk ve Hakîkati's-Sülûk/Feylesûfu'z-Zamân Muhammed bin Muhammed el-Gazâlî" şeklinde yazılmıştır. Bu başlığın altında "Sâhib ü mâlik Eşref Hân ibn İbrâhîm Hân Sene 973" ibaresi yer alır. Bu ibarenin altındaki temellük kaydında "Temelleke el-fakîr [...] Muhammed [...]" ifadesi ve "1197/1782-83" tarihi vardır. Eserin ilk sayfasında besmelenin üzerinde "Kitâb-ı Nasîhatü'l-Mülûk Aristo-i Hakîm'in İskender-i Zü'l-Karneyn'e telif itdiği kitâbdur. Lâkin lisân-ı Yunanî üzere olduğu için İmâm Gazâlî Hazretleri Farsîye tercüme itdiler. Ve Farsîden Türkiye tercüme olındı. Bî-nazîr kitâbdur." cümleleri yer alır. Bu yazı müstensihe ait değildir. Bu nüsha, Pertevniyal 1011 nüshası gibi Şehzade Selim adına düzenlenmiştir. Nüshanın sayfaları, kahverengi-kırmızı cetvellidir. 256 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 13 satır bulunur. Nesih yazı türüyle yazılmıştır. Bazı başlıklar ve vurgulanmak istenen cümleler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshanın Türkçe bölümleri harekesizdir. Arapça ve Farsça cümleler harekeli yazılmıştır. Pertevniyal 1011 nüshasından 15 varak (Pertevniyal 1011 198a-213b) eksiktir. Pertevniyal 1011'de bulunan kürek ilmi çizimi, el ilmi çizimi, galip-mağlup ilminin ebce hesabı tablosu bu nüshanın eksik sayfalarına denk gelir. 134b'de adalet dairesi çizimi için yer ayrılmıştır. Ancak çizim yoktur.

3. Topkapı Sarayı Ktp. B. 187 Nüshası (T): Tamamı Alâî'ye ait olan nüshalardan biridir. Mustafâ b. Sipâhî tarafından 1084/1673-74 yılında istinsahı tamamlanmıştır. Nüsha, Şehzade Selim adına düzenlenmiştir. Eserin önünde iki sayfa zahriye vardır. İlkinde "Bi-avnillâhi Teâlâ üçüncü oğlumuz

³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, (Doktora Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 1178.

Mustafâ Seyyid 1152 senesi mâh-ı rebii'l-evvelinün yigirmi bişinci bâzâr irtesi gicesi sâ'at dörtde iken selâmet ile dünyâya geldiginün haberi ve müjdesi Dôlâpdere Bezm vesâtetiyile geldi. Ve birinci bâzâr günü mesnûn ve müstehâb olan akîka kurbânı Karamânî Paşa vekâletiyile zebh olunup şurûtu üzere tasnîf olındı." cümlesi yazılıdır. İkinci sayfada ise "Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk" başlığı bulunur. Nüshanın sayfaları kahverengi-kırmızı cetvellidir. 237 varaktan oluşan nüshada her sayfada 17 satır bulunur. Metin harekeli nesihle yazılmıştır. Başlıklar ve bazı cümlelerde kırmızı ve mavi mürekkep kullanılmıştır. 127a'da adalet dairesi, 139b'de kürek çizimi, 141b'de el çizimi için yer ayrılmıştır. Ancak çizim yoktur. Galip-mağlup ilminin ebce hesabı ve hesap tablosu bu nüshada da vardır. Nüshada, kelime eksiklikleri ve müstensih hataları çoktur.

4. İstanbul Süleymaniye Ktp. Lala Paşa 245 Nüshası (L): Tamamı Alâî'ye ait olan nüshalardan biridir. Ali b. Mustafâ tarafından istinsah edilmiştir. 1095/1683-84 yılında tamamlanmıştır. Nüsha, Şehzade Selim adına düzenlenmiştir. Nüshanın sayfaları cetvelsizdir. 185 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 25 satır vardır. Nesih yazı türüyle yazılmıştır. Nüsha, "Tercüme-i Ahlâk-ı 'Alâî" başlığını taşır. Eserin Kınalızâde Ali Çelebi'nin (ö. 979/1572) *Ahlâk-ı Alâî* adlı eseri ile karıştırıldığı anlaşılmaktadır. Başlığın yanına sonradan başka biri tarafından "Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk" başlığı ilave edilmiştir. Başlıklar ve bazı cümleler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshanın Türkçe bölümleri harekesizdir. Arapça ve Farsça cümleler harekeli yazılmıştır. Pertevniyal 1011 nüshasından 18 varak (Pertevniyal 1011 225a-243b) eksiktir. Pertevniyal 1011 nüshasında bulunan adalet dairesi için 93a'da yer ayrılmıştır. Ancak çizim yoktur. Bunun dışındaki çizimlerin hepsi bu nüshada da vardır.

5. Almanya Berlin Eyalet Ktp. Türkçe Yazmaları, Ms. or. quart. 1720, Staatsbibliothek Nüshası (A1): Eserde ikinci müellifin ortaya çıktığı nüshalardan biridir. İstinsah tarihi ve müstensih hakkında bilgi yoktur. Eserin zahriyesinde "Fihrist-i Kitâbü Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk" başlığıyla eserin bölüm başlıkları yazılıdır. Nüshanın sebab-i telif bölümü, "Husûsâ ki bu nev te'lîfe ve bu minval üzre tasnîfe bir âli-şân tarafından me'mûr oldum ki gubâr-ı dergâhı sürme-i dîde-i ehl-i idrâk ..." cümlesiyle başlar. Ancak eserin sunulduğu kişi bu nüshada farklıdır. Nüshada, "Es-sultân ibnü's-sultân Sultân Süleymân Hân" cümlesiyle eserin Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle onun için yazıldığı kaydedilir. Müellif nüshasında bulunan tüm çizimler bu nüshada tamdır. Müellifin çizimlerine ek olarak bu nüshada iki tane de minyatür bulunur. Nüsha, 109a sayfasına kadar nüsha farkları ve ithaf kısmı dışında Pertevniyal 1011 nüshası ile aynıdır. Ayrıca Pertevniyal 1011 nüshasında bulunan derkenarların çoğunluğu bu nüshada vardır. 109a sayfasında *Zafer-nâme*'den yapılan alıntıdan itibaren metin farklılaşır. Alıntı 115a'da sona erer. Müstensih alıntının sonuna "Büzürmihr'in nesâ'ihî burada tamâm oldu. Ve bundan aşaga bu kitâbı tercüme eyleyen Yûnus el-fakîr." cümlesini ekler. Başka bir ilave açıklama yapmadan esere devam eder. Nüsha sayfaları kırmızı cetvellidir. Nüshada Yûnus'un esere dahil olduğu bölümden sonra "el-Kâtib" başlığıyla yazılmış 87 şiir bulunur. Başlıklar ve bazı cümleler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 247 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 21 satır bulunur. Nüsha talik hatla harekesiz kaleme alınmıştır.

6. İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Ktp. Pertevniyal Koleksiyonu 423 Nüshası (İ): Eserde ikinci müellifin ortaya çıktığı nüshalardan biridir. Zahriyede kime ait olduğunu tespit edemediğimiz bir mühür ile 393 sayısı yazılıdır. Mustafâ Kürd el-Cündî tarafından 995/1586-87 yılının rebii'levvel ayında istinsahı tamamlanmıştır. Esere "Netîcetü's-Sülûk fi-Nasîhati'l-Mülûk min-Te'lif-i İmâm Gazâlî Rahmetü'llâhî 'Aleyh" başlığı konmuştur. Sebeb-i telif bölümü, isim dışında Almanya 1720 nüshasıyla aynıdır. Bu nüsha "Sultân Selîm Hân bin Sultân Süleymân Hân" ifadesiyle Sultan Selim adına düzenlenmiştir. Almanya 1720 nüshasında bulunan "el-Kâtib" başlıklı 87 şiir bu nüshada da bulunur. Eserde başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış, cümle sonları kırmızı nokta ile gösterilmiştir. 259

varaktan oluşan bu nüshanın her sayfasında 21 satır bulunur. Sayfalar kırmızı cetvellidir. Metin harekesiz talik ile yazılmıştır. El çizimi dışındaki tüm çizimler bu nüshada vardır.

7. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 6943 Nüshası (İ): Eserde ikinci müellifin ortaya çıktığı nüshalardan biridir. İstinsahı Mustafâ b. Vildân tarafından 1062/1651-52 yılında tamamlanmıştır. Nüshanın zahriyesinde ve başlık kısmında "Tercüme-i Nasihatü'l-Mülûk Sâhibü'l-Ahlâk-ı 'Alâi el-Fakîr" ifadesi yer alır. Eserin *Ahlâk-ı Alâi*'nin müellifi Kınalızâde Ali Çelebi'nin (ö. 979/1572) eseri ile karıştırıldığı anlaşılmaktadır. Sebeb-i telif bölümü, isim dışında Almanya 1720 nüshasıyla aynıdır. Bu nüsha "Sultân Selim Hân bin Sultân Süleymân Hân" adına düzenlenmiştir. Almanya 1720 nüshasında bulunan "el-Kâtib" başlıklı 87 şiir bu nüshada da bulunur. Nüshanın ilk sayfası yaldızlıdır. Tüm sayfalar yaldız ve kırmızı renkle cetvelenmiştir. 313 varaktan oluşan nüshanın her sayfası 21 satırdan oluşur. Nüshada başlıklar kırmızı renkle yazılmış, cümle sonları kırmızı noktayla gösterilmiştir. Sayfa kenarlarına o sayfada anlatılan konu ile ilgili kısa notlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metin harekesiz talik hatla kaleme alınmıştır. Nüshada adalet dairesi için yer ayrılmıştır ancak çizim yoktur. Galip-mağlup ilminin ebce tablosu ile kürek çizimi bu nüshada da vardır. El çizimi eksiktir.

8. İstanbul Süleymaniye Ktp. Nuruosmaniye 2256 Nüshası (N): Eserde ikinci müellifin ortaya çıktığı nüshalardan biridir. İstinsah tarihi ve müstensih hakkında bilgi yoktur. Eserin son cümlesinden sonra "temmet" sözcüğü yazılmış ve eser sona ermiştir. İstanbul Süleymaniye Ktp. Nuruosmaniye Koleksiyonu'nda 34 Nk 2256 numarasıyla kayıtlıdır. Eserin önünde iki sayfa zahriye vardır. İlk sayfada "Ahlâk-ı 'Alâi" başlığı yazılıdır. İkinci sayfada ise III. Osman'ın (ö. 1171/1757) mührü ile Nuruosmaniye Ktp. kaydı bulunur. Eserin sebep-i telif bölümünde, Pertevniyal 1011 nüshasında bahsi geçmeyen bir görevlendirmeden ve eserin farklı bir kişiye sunulmasından söz edilir. Alâi'nin II. Selim'in adını zikrettiği bölüm bu nüshada şu şekilde yer alır: "Husûsâ ki bu nev te'lîfe ve bu minvâl üzre tasnife bir âli-şân tarafından me'mûr oldum ki gubâr-ı dergâhi sürme-i dîde-i ehl-i idrâk ve tâc-ı ser-eflâkdur (...) Lâlâ-yı Sultân Bayezîd Hân bin Sultân Süleymân Hân Hazreti bâ-nusret Sinân Beg" Bu nüshada, eserin Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadesi Bayezîd'in lalası Sinan Bey'in isteği ile kaleme alındığı bilgisi yer alır. Nüsha 110b sayfasına kadar nüsha farkları ve ithaf kısmı dışında Alâi'nin eseriyle aynıdır. 110b sayfasında *Zâfer-nâme*'den yapılan alıntudan itibaren metin farklılaşır. Alıntı 112a'da sona erer. Müstensih alıntının sonuna "Büzürcmihr-i kâmilün nesâ'îhi burada tamâm oldı. Bu kitâbı tercüme eyleyen Yûnus el-fakîr sâbıkâ bu kitâbı tercüme itdüren ekremü'l-ümerâ-yı beyne'l-ümem 'ulüvvü'l-kadr sümüvvü'l-himem a'nâ Sinân Paşa Lâlâ-yı Sultân Bâyezîd Hân-ı mu'azzam Hazretleri'ne Büzürcmihr nesâ'îhin tercüme itdükde zamân-ı hâline münâsib birkaç ebyât tahrîr ü tastîr itmiş idi. Bu makâma münâsib olmanın îrâd olndı." cümlesini kaydeder. Nüsha, Yûnus'un nasihat niteliğindeki şiiri ve ilaveleri ile devam eder. Nüshanın sayfaları cetvelsizdir. 226 varaktan oluşan nüshada her sayfada 21 satır bulunur. Metnin Türkçe kısımları harekesizdir. Arapça ve Farsça kısımları harekelidir. Nesih hattıyla yazılmıştır. Başlıklar ve bazı cümlelerde kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Pertevniyal 1011 nüshasında bulunan tüm çizimler bu nüshada da vardır.

9. Almanya Berlin Eyalet Ktp. Türkçe Yazmaları, Ms. or. quart. 1752, Staatsbibliothek Nüshası (A2): Eserde ikinci müellifin ortaya çıktığı nüshalardan biridir. Nüsha sondan eksiktir. Bu nüshada, Yûnus'a ait diğer nüshalardan farklı olarak *Nasihatu'l-Mülûk*'un kalan kısımlarının tercümesi bulunmaz. Nüsha birinci bâb ve Yûnus'un ilave ettiği bölümün sonundaki hikâyeler ve temmet kaydıyla biter. Ferağ kaydında müstensih adı yoktur. Nüsha, "Kâr-ı evvelde kişi âkıbet-endîş gerekdür. Murâd kissadan hissedür. Temmetü'l-kitâb bi-'avni'llâhi el-Meliki'l-Vehhâb 1218/1802-03" cümlesiyle sona erer. Nüshanın zahriyesinde başlıksız bir içindekiler bölümü vardır. İçindekiler bölümü nüshanın sona

erdiği yere kadar olan bölüm başlıklarını içerir. Eser, "Hazâ Kitâb-Nasîhati'l-Mülûk" başlığıyla başlar. Nüshanın, sebep-i telif bölümü "Husûsâ ki bu nev te'lîfe ve bu minvâl üzre tasnîfe bir âli-şân tarafından me'mûr oldum ki gubâr-ı dergâhı sürme-i dîde-i ehl-i idrâk (...) Lâlâ-yı Sultân Bayezîd Hân bin Sultân Süleymân Hân Hazreti bâ-nusret Sinân Beg" şeklindedir. Bu bölüm Nuruosmaniye nüshası ile aynıdır. Nüsha, 146b sayfasına kadar Alâî'nin metniyle aynıdır. Nuruosmaniye 2256 nüshasında olduğu gibi *Zafer-nâme*'den yapılan alıntı ile değişiklik başlar. 148b sayfasında alıntının sonunda "Büzürcemîr-i Kâmil'ün nesâ'îhi burada tamâm oldu. Bu kitâbı bundan aşaga tercüme iden Yûnus el-fakîr sâbıkâ bu kitâbı tercüme itdüren ekremü'l-ümerâ a'nâ Sinân Paşa-yı mükerrrem Lâlâ-yı Sultân Bâyezîd Hân-ı mu'azzam Hazretleri'ne tercüme itdi." cümlesi yer alır. Nuruosmaniye 2256 nüshasındaki şiir, bu nüshada bulunmaz. Nüsha Yûnus'un ilave ve tercümesiyle devam eder. Nüshanın sayfaları siyah cetvellidir. Başlıklar ve bazı cümleler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Metnin Türkçe kısımları harekesizdir. Arapça ve Farsça bölümler kırmızı mürekkeple hareketlenmiştir. 276 varaktan oluşan nüshanın her sayfasında 18 satır vardır. Pertevniyal 1011 nüshasındaki el çizimi dışındaki tüm çizimler bu nüshada vardır.

Nüshaların değerlendirilmesi

P1 nüshasının ferağ kaydında eserin Alâî'nin eliyle tamamlandığının yazılması bu nüshanın Yazar ve İzgöer'in çalışmalarında müellif nüshası olarak kabul edilmesine sebep olmuştur (İzgöer, 2017: 47; Yazar, 2011a: 121). Ancak bu bilgiye temkinli yaklaşmak gerekir. Ferağ kaydında Alâî tarafından tamamlandığı belirtilen müellife ait diğer eserlerin (*Tefsîr-i Sûret-i Leyletü'l-Kadr*, *Mevâhibü'r-Rahmân fi-İ'râbi'l-Cüz'îl-Âher mine'l-Kur'ân*, *Hâşiye alâ-Dibâceti'l-Vâfiye*) hatları ile P1 nüshasının hattı oldukça farklıdır. Yine Alâî tarafından istinsah edildiği ferağ kaydından anlaşılan Topkapı Sarayı Hazine Kitaplığı 1031 numarada kayıtlı *Menâzirü'l-İnşâ* nüshasının yazısı da Alâî'nin diğer eserlerindeki hatla benzerlik gösterirken P1 nüshasının hattından farklıdır.

Alâî, P1 nüshasının 268a sayfasında "Ol zamândan bu zamâna gelince ki hicretün târihi tokuz yüz elli yidi yıldur. Ve bu te'lîfün târihi zamânıdır." ifadesini kullanır. Müellif, eserin üçte ikisini tamamladığında yılın 957/1550-1551 olduğu anlaşılmaktadır. Nüshanın tamamlanma tarihi ise 966/1558-1559 yılıdır. Hattı Alâî'ye ait olan eserlerin incelenmesi ve müellifin telif tarihi olarak 957/1550-1551 yılını işaret etmesi P1 nüshasının müellif nüshası olduğu konusunda kesin hüküm vermeyi zorlaştırır. Kâtip Çelebi'nin müellife ait *Düstûrul'l-Vüzerâ*'nın yazılış tarihini 966/1558-59 olarak belirtmesi, müellifin P1'in yazıldığı dönemde hayatta olduğunu gösterir (Kâtip Çelebi, 2017: 4, 625). Kanaatimize göre P1 nüshası müellife ait nüsha olmasa da müellif gözetiminde yahut müellif nüshasından istinsah edilmiştir.

Alâî'ye ait H ve L nüshalarının incelenmesi sonucunda iki nüshanın aynı nüshadan çoğaltıldığı anlaşılmıştır. Bu iki nüshadan L nüshası H nüshasından yahut H nüshası ile aynı kaynaktan istinsah edilmiş olabilir. T nüshası ise P1, H ve L nüshalarından farklı bir koldan çoğaltılmıştır.

A1, A2, İ, N ve P2 nüshaları Yûnus adlı ikinci müellifin dahil olduğu nüshalardır. Bu nüshalardan A1'in, Kanuni Sultan Süleyman (ö. 1566), İ ve P2'nin Şehzade Selim, A2 ve N'nin ise Şehzade Bayezid'in lalası Sinan Bey adına düzenlendiği görülür. Yusuf Gökkaplan, çalışmasında N nüshasını Şehzade Bayezid'e sunulması gerekçesiyle müellif nüshası kabul etse de (Gökkaplan, 2019: 4) buna imkân yoktur. Çünkü N nüshası ikinci müellif olan Yûnus'un dahil olduğu nüshalardan biridir. Gökkaplan, metinde Yûnus adının zikredildiği bölüme yer vermiş ancak konuyla ilgili herhangi bir açıklama yapmamıştır (Gökkaplan, 2019: 249). A1 nüshası eserin Kanuni Sultan Süleyman'a ithaf edildiği tek nüshadır.

Nüşanın Kanuni Sultan Süleyman adına düzenlenmiş olması Kanuni'nin (ö. 973/1566) ölümünden önce istinsah edildiğini düşündürür. Eserin tamamlanma tarihi en geç 966/1558-59 yılı olduğuna göre bu nüsha müellif nüshasından çoğaltılmış olabilir. Ayrıca A1, tüm nüshalar içinde müellif nüshasındaki derkenarların çoğunluğunun aktarıldığı tek nüshadır. Bu nüshada "el-Kâtib" başlıklı 87 manzume bulunur. Bu manzumeler İ ve P2 nüshalarında "nazm" "şi'r" "el-Kâtib" gibi başlıklarla yer alır. A1 nüshasının eser yazıldıktan kısa bir süre sonra Yûnus adlı müellifin müdahalesiyle oluştuğu İ ve P2 nüshalarının da bu nüshadan ya da aynı kaynaktan istinsah edildiği kanaatindeyiz. A2 ve N nüshaları eserin sunulduğu kişi yönüyle Yûnus'un dahil olduğu diğer nüshalardan ayrılır. Bu iki nüshada eserin Şehzade Bayezid'in lalası Sinan Bey'in emriyle kaleme alındığı yazılıdır. Diğer üç nüshada bulunan "el-Kâtib" başlıklı şiirler bu iki nüshada yer almaz. A2 nüshası sondan eksiktir. N nüshasında müellifin değiştiği bölümde Sinan Bey'i övmek üzere yazılmış bir şiir vardır. A2 nüshasında şiir bulunmasa da nüsha N nüshasıyla büyük ölçüde örtüşür. Bu iki nüsha, diğer üç nüshadan farklı bir kol oluşturur.

Neticetü's-Sülûk'ta ortaya çıkan ikinci müellif meselesi eserin nüshalarını gruplandırmayı zorlaştırır. Nüsha değerlendirmesi sonucunda Alâî'ye ait dört nüshanın P1, H ile L ve T şeklinde üç farklı kol oluşturduğu; Yûnus'un dahil olduğu nüshaların ise A1, İ, P2 ve A2, N şeklinde iki ana kola ayrıldığı görülür.

Yûnus adlı müellifin esere ilaveleri

Alâî; *Nasihatu'l-Mülûk*'u çevirirken eserin bölümlerine genel hatlarıyla bağlı kalmıştır. *Neticetü's-Sülûk* da *Nasihatu'l-Mülûk* gibi giriş, iki asıl (makale) ve yedi bâbdan oluşur. Müellif, eserde birinci bâbın sonuna *Nasihatu'l-Mülûk*'ta bulunmayan geçmişte yaşamış sultanlarla ilgili bir bölüm ekler. Alâî bu bölümde Hazreti Âdem'den başlayarak İran'ın İslam orduları tarafından fethine kadar geçen sürede yaşamış padişahlardan ve medeniyetin gelişme sürecinden söz eder. Sâsânî Devleti hükümdarlarından Nûşîrevân'la (ö. 579) ilgili bölüme geldiğinde Alâî; Nûşîrevân'ın veziri Büzürcmihr'e sorduğu soruların cevaplarını içeren *Zafer-nâme* adlı eserden bir bölümü aktarır. A1, A2, İ, N, P2 nüshalarında *Zafer-nâme*'den aktarılan bölüm; tamamı Alâî'ye ait P1, H, L, T nüshalarından farklılaşmaya başlar. *Zafer-nâme* bölümü; A1, A2, İ, N, P2 nüshalarında kelime, cümle düzeyinde farklılıklar, söz dizimi açısından değişiklikler ve eklemelerle P1, H, L, T nüshalarından farklı yazılmıştır. Alıntı P1, H, L ve T nüshalarında "Vallâhu a'lem" şeklinde tamamlanır ve "Kıssa" başlığıyla eser devam eder. A1, A2, İ, N, P2 nüshalarında ise esere başka bir müellif dahil olur. A1, İ ve P2 nüshaları Yûnus adlı müellifin kimliğini belirttiği cümleden sonra Alâî'nin eserinde olduğu gibi Nûşîrevân ile ilgili bölüme devam edilir. N nüshası ikinci müellifin belirttiği gibi Sinan Bey için yazılmış övgü ve nasihat dolu 35 beyitlik bir şiirden sonra diğer üç nüshayla (A1, İ, P2) aynı şekilde devam eder. A2 nüshasında N'deki şiir yoktur. A2 nüshası *Zafer-nâme* bölümünden sonra A1, İ ve P2 ile aynı şekilde devam eder.

Yûnus, eserde kendisi hakkında bilgi vermez. Alâî'nin eserinin üçte ikilik kısmını tamamladıktan sonra eserin kalanını kendisinin tercüme etmesinin nedenine dair bir açıklama yapmaz. A2 ve N nüshalarından anlaşıldığı kadarıyla Yûnus eseri Şehzade Bayezid'in lalası Sinan Bey için tercüme etmiştir. *Neticetü's-Sülûk*'un ikinci müellif bulunan beş nüshası Nûşîrevân bölümüne kadar kelime ve cümle düzeyindeki nüsha farkları dışında Alâî'nin eseriyle aynıdır. Nûşîrevân'la ilgili bölümden sonra Alâî'nin eserinde padişahlara ayrılan bölümün sonuna kadar Yûnus Alâî'ye bağlı kalır. Alâî'nin eserinde yer verdiği padişahlara o da tercümesinde yer verir. Nûşîrevân bölümünden sonra Alâî ve Yûnus'un tercümelerindeki başlıklar şöyledir:

Alâî tercümesi	Yûnus tercümesi
-Pâdişâhî Hürmüz b. Nûşîrevân	-Kisrâyî Hürmüzd b. Nûşîrevân
-Pâdişâhî Pervîz b. Hürmüz b. Nûşîrevân	-Kisrâyî Hüsrev b. Hürmüzd b. Nûşîrevân
-Pâdişâhî Şîrûye b. Pervîz	-Kisrâyî Şîrûye b. Pervîz
-Pâdişâhî Erdeşîr b. Şîrûye Yûnus	-Kisrâyî Erdeşîr b. Şîrûye b. Pervîz Hüsrev
-Pâdişâhî Tûrân Duht	-Tûrân binti Pervîz
-Pâdişâhî Yezdecird b. Pervîz b. Şehriyâr b. Hürmüz b. Nûşîrevân bin Yezdecird	-Âzremî Duht binti Pervîz
	-Ferruhzâd Pervîz
	-Yezdecird b. Şehriyâr b. Pervîz

Alâî, Yezdecird b. Pervîz b. Şehriyâr b. Hürmüz b. Nûşîrevân b. Yezdecird konusunu tamamladıktan sonra padişahlarla ilgili bu bölümün *Nasihatü'l-Mülûk*'ta farklı olduğunu belirtir. Hicretin 957. senesinde "Sultân Süleymân b. Selîm Şâh b. Bâyezîd Hân"ın saltanat devrinde bulduklarını kaydeder. İslam padişahlarının hepsi hakkında bilgi vermek istediğini ancak bunun eserinin sınırlarını aşacağını söyleyerek eser sonuna kadar Gazâlî'nin eserine bağlı kalacağını belirtir. Esere *Nasihatü'l-Mülûk*'un tertibine bağlı şekilde devam ederek tercümesini tamamlar.

Yûnus, Yezdecird b. Şehriyâr Pervîz bölümünü tamamladıktan sonra eserin devamıyla ilgili şu açıklamayı yapar: "Bu bâb bihterîn mahlûkât ve hulâsa-i kâ'inât ve zübde-i mevcûdât h'âce-i yevmü'l-irşâd Hâtemü'l-Enbiyâ Muhammed Mustafâ salla'llâhu aleyhi ve sellem Hazretleri'nün ve âlinün ashâbınun ve ahfâdınun beyânındadır. Ve altı fasıl üzerinedir." Yûnus, bu açıklamadan sonra esere Gazâlî ve Alâî'nin eserlerinde bulunmayan İslam tarihi niteliğinde bir İslam ve Türk devletleri ve padişahları bölümü ilave eder. Bu bölüm iki bâbdan oluşur. İlk bâb Yûnus'un yukarıdaki ifadesine göre altı fasıldır. Ancak eserde beş fasıl vardır. Yûnus ikinci bâbın on iki fasıldan oluştuğunu ifade eder. Ama bu bâb da on bir fasıldan oluşur. Yûnus'un başlıklar konusunda da tutarsız olduğu görülür. Bazı başlıklar Farsça tamlama biçiminde yazılırken bazıları Türkçe olarak sıralanmıştır. Yûnus'un fasıl olarak adlandırdığı bölümlere "bâb" başlığı verdiği de görülür. Yûnus tarafından esere eklenen bölümler şöyledir:

Fasl-ı Evvel

Bizüm peygamberümüz Muhammed Mustafâ salla'llâhu aleyhi ve sellemün ahvâlinün ve gazavâtınun ve hâtûnlarınun mikdârı beyânındadır.

-Resûlullâh Hazretleri'ne mahsûs nesnelere beyânındadır.

-Resûlullâh Hazretleri'nün evzâcınun beyânındadır.

-Der-zikr-i kâtibân-ı vahy

-Der-zikr-i muhallefât-ı Resûl beyânındadır.

İkinci Fasl Hulefâ-yı Râşidînün ve Ümerâ-yı Mühtedînün Beyânındadır Rıdvânullâhi 'Aleyhim Ecme'in.

-Evvel Halife Resûlullâh Hazretleri'ne Ebû Bekîr Sıddîk oldu.

-Emîrû'l-Mü'minîn 'Ömerü'l-Fârûk

-Emîrû'l-Mü'minîn 'Osmân-ı Zi'n-Nûreyn 'Osmân b. Affân binü'l-'Âs b. Ümeyye

-Emîrû'l-Mü'minîn 'Alî b. Ebî Tâlib

-Emîrû'l-Mü'minîn ve Hâfid-i Resûl Rabbü'l-Âlemîn el-İmâmü'l-Müctebâ Hasan b. 'Aliyyü'l-Murtazâ

Fasl-ı Sâlis Der-Zikr-i Emîrû'l-Mü'minîn Hüseyin b. 'Aliyyü'l-Murtazâ

-Zeynü'l-'Âbidin 'Alî b. Hüseyin b. 'Aliyyü'l-Murtazâ

-el-Bâkır Muhammed b. 'Alî b. Hüseyin b. 'Aliyyü'l-Murtazâ

-es-Sâdik Ca'fer b. Muhammed b. 'Alî b. Hüseyin b. 'Aliyyü'l-Murtazâ

-el-Kâzım Mûsâ b. Ca'fer b. Muhammed b. 'Aliyyü'l-Murtazâ

-er-Rızâ 'Alî b. Mûsâ b. Ca'fer

-el-Cevâdü't-Takî Muhammed b. 'Alî b. Mûsâ b. Ca'fer

-en-Nakî 'Alî b. Muhammed b. 'Alî b. Mûsâ

-el-'Askerî Hasan b. 'Alî b. Mûsâ b. Ca'fer

-el-Mehdî Muhammed b. Hasan 'Askerî b. 'Alî en-Nakî b. 'Alî b. Cevâd

Fasl-ı Râbi' Der-Zikr-i Mu'âviye b. Ebî Süfyân b. Harb b. Ümeyye

-Yezîd b. Mu'âviye

-er-Râci' -İla'llâh Mu'âviye b. Yezîd b. Mu'âviye

-el-Mu'temen-Bi'llâh Mervân b. Hakem b. el-'Âs b. Ümeyye

-el-Muvaffak li-Emru'llâh Abdü'l-Melik b. Murâd

-el-Müntakimu'llâh Velîd b. 'Abdü'l-Melik b. Mervân

- ed-Dâ'î-İla'llâh Süleymân b. 'Abdü'l-Melik b. Mervân
- el-Ma'sûm-Bi'llâh 'Ömer b. 'Abdü'l-'Azîz b. Mervân
- el-Kâdir bi-Sun'u'llâh Yezîd b. 'Abdü'l-Melik b. Mervân
- el-Mansûr-Bi'llâh Hişâm b. 'Abdü'l-Melik b. Mervân
- el-Muknî-Bi'llâh Velîd b. Yezîd 'Abdü'l-Melik b. Mervân
- Hikâyet (İki hikâye)
- eş-Şâkir Lâ-Ni'ma'llâh Yezîd b. Velîd b. 'Abdü'l-Melik
- el-[...] Bi'llâh İbrâhîm b. Velîd
- el-Kâ'im bi-Hakki'llâh Mervân b. Muhammed b. Mervân

Fasl-ı Hâmîs Benî Abbâs Hulefâsınun Beyânındadır Rıdvânullâhi 'Aleyhim Ecme'in

- el-Mansûr-Bi'llâh Ebû Ca'fer 'Abdu'llâh b. Muhammed b. 'Alî b. 'Abdu'llâh b. 'Abbâs
- el-Mehdî-Bi'llâh Ebû 'Abdu'llâh b. Muhammed b. 'Abdu'llâh b. Muhammed
- el-Hâdî Ebû Muhammed Mûsâ b. Mehdî
- er-Reşîd-Bi'llâh Ebû Ca'fer Hârûn b. Mehdî b. Mansûr
- Hikâyet
- el-Emîn Muhammed Hârûnü'r-Reşîd
- el-Me'mûn Ebu'l-'Abbâs b. 'Abdu'llâh b. Hârûn
- el-Mu'tasım Ebû İshak Muhammed b. Hârûnü'r-Reşîd
- el-Vâsık-Bi'llâh Ebû Ca'fer Hârûn b. Mu'tasım b. Hârûnü'r-Reşîd
- el-Mütevekkil-'Ale'llâh Ebu'l-Fazl b. Mu'tasım
- el-Mutenassır-Bi'llâh Ebû Ca'fer Muhammed b. Mütevekkil
- el-Musta'in-Bi'llâh Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mu'tasım
- el-Mu'tezu'llâh Ebû 'Abdu'llâh b. Zübeyr b. Mütevekkil
- el-Muhtedî-Bi'llâh Ebû İshâk Muhammed b. ve İshâk b. Mu'tasım
- el-Mu'tedî-'Ale'llâh Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Mütevekkil b. Mu'tasım

- el-Mu'tezid-Bi'llâh Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Muvaffak b. Mütevekkil
- el-Muktefi-Bi'llâh Ebû Muhammed 'Ali b. Mu'tezid
- el-Muktedir-Bi'llâh Ebu'l-Fazl Ca'fer b. Mu'tezid b. Muvaffak
- el-Kâhir-Bi'llâh Ebû Mansûr Muhammed b. Mu'tezid
- er-Râzî-Bi'llâh Ebu'l-'Abbâs Muhammed b. Muktedir
- el-Muttakî-Bi'llâh Ebu'l-İshâk İbrâhîm b. Muktedir
- el-Muktefi-Bi'llâh Ebu'l-Kâsım 'Abdu'llâh Muktefi
- el-Mutî' Bi'llâh Ebu'l-Kâsım Fazl b. Muktedir b. Mu'tezid
- et-Tâi'-Bi'llâh Ebû Bekr b. Abdü'l-Kerîm b. Mutî' b. Muktedir
- el-Kâdir-Bi'llâh Ebu'l-Kâsım Ahmed b. İshâk b. Muktedir
- el-Kâ'im-Bi'llâh Ebû Ca'fer 'Abdu'llâh b. Kâdir b. İshâk b. Muktedir
- el-Muktedî-Bi'llâh Ebu'l-Kâsım 'Abdu'llâh b. el-Emîr Dehre b. Kâ'im b. Kâdir
- el-Mustazhir-Bi'llâh Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Muktedî
- el-Müsterşid-Bi'llâh Ebû Mansûr Fazl b. Mustazhir
- er-Râşid Bi'llâh Ebû Mansûr b. Ca'fer b. Müsterşid
- el-Muktefi-Bi'llâh Ebû 'Abdu'llâh Muhammed b. Muktefi
- el-Müstencid-Bi'llâh Ebu'l-Muzaffer Yûsuf b. Muktedir
- el-Müstazî bi-Nûri'llâh Ebû Muhammed Hasan b. Müstencid
- en-Nâsır li-Dîni'llâh Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. Müstazî
- ez-Zâhir-Bi'llâh Ebû Nasr b. Muhammed b. Ca'fer b. Mansûr b. Zâhir b. Nâsır b. Müstazî
- el-Müstensir Bi'llâh Ebû Ca'fer bin Mansûr b. Tâhir b. Nâsır
- el-Musta'sım-Bi'llâh Ebû Ahmed 'Abdu'llâh b. Muntasır-Bi'llâh Ebû Ca'fer Mansûr b. el-İmâmü'z-Zâhir-Bi'llâh b. Ebû Nasr Muhammed b. el-İmâm Nâsırü'd-Dîni'llâh Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. el-İmâmü'l-Müstazî bi-Nûru'llâh Ebû Muhammed Hasan b. el-İmâmü'l-Müstencid-Bi'llâh Ebi'l-Muzaffer Yûsuf b. el-İmâmü'l-Müttakî-Bi'llâh Ebû 'Abdu'llâh Muhammed b. el-İmâmü'l-Mustazhir Bi'llâh Ebu'l-'Abbâs Ahmed b. el-İmâmü'l-Muktedî-Bi'llâh Ebu'l-Kâsım 'Abdu'llâh ibnü'l-İmâmü'l-Kâ'im-Bi'llâh bi-

Emri'llâh Ebû Ca'fer 'Abdu'llâh b. el-Îmâmü'l-Mu'tasım-Bi'llâh İshâk Muhammed b. el-Îmâmü'r-Reşîd-Bi'llâh Ebû Ca'fer Hârûn b. el-Îmâm el-Îmâm Mehdî-Bi'llâh Ebû 'Abdu'llâh Muhammed b. el-Îmâm el-Mansûr Bi'llâh Ebû Ca'fer 'Abdu'llâh b. Muhammed 'Abdu'llâh b. 'Abbâs

İkinci Bâb

Şol pâdişâhlar ki ehl-i İslâm zamânında hüküm itmişlerdür. Tâ Âl-i 'Osmân'a varınca anlarun beyânındadır. Ve bu dahı on iki fasl üzerinedür.

Fasl-ı Evvel Benî Leys Saffâr Pâdişâhlarınun Beyânındadır.

(Bu bölümde alt başlık bulunmaz. Sırasıyla Leys, oğlu Yakûb b. Leys ve diğer oğlu 'Ömer b. Leys'in saltanatları anlatılır.)

Fasl-ı Evvel Sâmânîler Pâdişâhlarınun Beyânındadır.

(Bu başlık, müellif tarafından yanlışlıkla ikinci kere kullanılmıştır. Bir sonraki başlık "Üçüncü Fasl" şeklindedir.)

-Ahmed b. İsmâ'îl b. Ahmed b. Esed b. Sâmân

-Nasr b. Ahmed b. İsmâ'îl

-el-Hamîd Nûh b. Nasr

-'Abdü'l-Melik Nûh b. Nasr

-es-Sedîd Mansûr b. 'Abdü'l-Melik b. Nûh b. Nasr

-er-Râzî b. Nûh b. Mansûr b. 'Abdü'l-Melik b. Nûh

-Ebu'l-Hâris Mansûr b. Nûh b. Mansûr

-'Abdü'l-Melik b. Nûh b. Mansûr b. 'Abdü'l-Melik b. Nûh

Üçüncü Fasl Gaznevî'ye Mensûb Olan Pâdişâhlarınun Beyânındadır.

-Nasrû'd-Devle Mes'ûd b. Mahmûd b. Sebük Tegin

-Îmâmü'd-Devle Muhammed b. Mahmûd b. Sebük Tegin

-Şihâbü'd-Devle Mevdûd b. Mes'ûd

-Mes'ûd b. Mevdûd b. Mes'ûd

-Bahâü'd-Devle 'Ali b. Mes'ûd b. Mahmûd

-Muhammedü'd-Devle Ebû Mansûr 'Abdü'r-Reşîd b. Mahmûd

-Cemâlû'd-Devle Ferruhzâd b. 'Abdü'r-Reşîd

-Zâhirü'd-Devle İbrâhîm b. Mes'ûd b. Mahmûd

-'Alâü'd-Devle Mes'ûd b. İbrâhîm b. Mes'ûd

-Kemâlû'd-Devle Şîrzâd b. Mes'ûd b. Mahmûd

-Sultânü'd-Devle Arslan Şâh b. Mes'ûd

-Yemînü'd-Devle Behrâm Şâh b. Mes'ûd

-Zâhirü'd-Devle Hüsrev Şâh b. Behrâm Şâh

Dördüncü Bâb Gûrî Pâdişâhlarınun Beyânındadır.

(Bu başlıkta, müellif tarafından "fasl" yerine "bâb" sözcüğü kullanılmıştır.)

-'Alâü'd-dîn Hasan b. Hüseyin

-Seyfû'd-Devle Muhammed b. 'Alâü'd-dîn Hasan b. Hüseyin

-Giyâsü'd-dîn Ebu'l-Feth Muhammed b. Sam b. Hüseyin

-Şehâbü'd-dîn Ebu'l-Muzaffer b. Sâm

-Mahmûd b. Muhammed b. Sâm

Bişinci Bâb Dilemân Pâdişâhlarınun Beyânındadır.

(Bu başlıkta, müellif tarafından "fasl" yerine "bâb" sözcüğü kullanılmıştır.)

-'Îmâdü'd-Devle

-Rüknü'd-Devle Hüseyin b. Bûye

-Mu'izzü'd-Devle Ahmed b. Bûye

-Adudu'd-Devle Ebû Şücâ' Fenâ Hüsrev b. Rüknü'd-dîn Hasan b. Bûye

-Azâdü'd-Devle Bahtiyâr b. Mu'izzü'd-Devle

-Mü'eyyü'd-Devle Ebû Nasr Bûye b. Rüknü'd-devle

-Fahrü'd-Devle 'Ali b. Rüknü'd-Devle

-Mecdü'd-Devle Ebû Tâlib Rüstem b. Fahrü'd-Devle

-Şerefü'd-Devle Ebu'l-Fâris Serzîl b. Adudu'd-Devle

- Samsâmü'd-Devle Ebû Kâlicâr Marzbân b. Adudu'd-Devle
- Bahâü'd-Devle Ebû Nasr Şehensâh b. Adudu'd-Devle
- Sultânü'd-Devle Ebû Şücâ' b. Bahâü'd-Devle b. Adudu'd-Devle
- Şerefü'd-Devle Ebû 'Ali Hasan b. Bahâü'd-Devle
- Celâlü'd-Devle b. Bahâü'd-Devle
- 'Îmâmü'd-Dîni'llâh 'Azze'l-Mülûk Kâlicâr Marzbân
- el-Melikü'r-Rahîm Ebû Nasr b. 'Îmâmü'd-Dînu'llâh
- el-Melik Ebû Mansûr b. 'Îmâmü'd-Dînu'llâh

Altıncı Bâb Selçûk'a Mensûb Olan Pâdişâhların Beyânındadır.

(Bu başlıkta, müellif tarafından "fasl" yerine "bâb" sözcüğü kullanılmıştır.)

Bunlar üç şü'bedür.

Zikr-i Şu'be-i Evvel

- Sultân Tugrul Beg b. Mikâ'il b. Selçûk
- Sultân Âlp Arslan b. Ca'fer Beg b. Mikâ'il b. Selçûk
- Sultân Melikşâh b. Âlp Arslan
- Sultân Berkyâruk b. Melikşâh b. Âlp Arslan
- Sultân Muhammed b. Melikşâh b. Âlp Arslan
- el-Kissa
- Sultân Sencer b. Melikşâh b. Âlp Arslan
- Sultân Mahmûd b. Muhammed b. Melikşâh b. Âlp Arslan
- Sultân Tugrul b. Muhammed b. Melikşâh
- Sultân Mes'ûd b. Muhammed b. Melikşâh
- Sultân Melikşâh b. Mahmûd b. Muhammed b. Melikşâh
- Sultân Muhammed b. Mahmûd b. Melikşâh
- Sultân Süleymân Şâh b. Muhammed b. Melikşâh

-Arslan Şâh b. Tugrul

-Sultân Tugrul b. Arslan b. Tugrul b. Mahmûd b. Melikşâh b. Âlp Arslan b. Ca'fer Beg
b. Mikâ'il b. Selçük

İkinci Şu'benün Beyânındadır Selâçika'nun

Üçüncü Şu'benün Beyânındadır Selâçika'nun

Yidinci Fasl H'ârizmşâhîler Zikrindedür.

-H'ârizmşâh b. Atsız b. Muhammed b. Neviş Tegin

-H'ârizmşâh İl Arslan b. Atsız

-Sultân Şâh b. İl Arslan b. Atsız

-H'ârizmşâh Tekiş Hân b. İl Arslan

-Sultân Kutbü'd-dîn Muhammed b. Tekiş Hân

-Sultân Rüknu'd-dîn Gûr Siyâncı

-Sultân Gıyâsü'd-dîn Mîr Şâh

-Sultân Celâlü'd-dîn

Sekizinci Fasl Atabegân Beyânındadır.

Bunlar iki şu'bedür.

Zikr-i Şu'be-i Evvel

İkinci Şu'be Salgarîler Beyânındadır.

-Atabeg Zengî b. Mevdûd

-Atabeg Tekle b. Zengî

-Atabeg Tugrul b. Sungur b. Mevdûd

-Atabeg Sa'd b. Zengî b. Mevdûd

-Atabeg Ebû Bekr b. Sa'd b. Zengî

-Atabeg Sa'd b. Ebû Bekr b. Sa'd b. Zengî

-Atabeg Muhammed b. Sa'd b. Ebû Bekr

-Atabeg Muhammed Şeh b. Saglar Şâh b. Sa'd b. Zengî

-Atabeg Selçûk Şâh b. Salgar Şâh

-Atabeg Ünsî Hâtûn bint Sa'd b. Ebû Bekr

Tokuzuncu Fasl İsmâ'îliyân Zikrindedür.

Ve ol iki makâledür.

Makâle-i Evvel

-el-Kâ'im bi-Emri'llâh Ahmed b. Mehdî

-el-Mansûr bi-Kuvveti'llâh İsmâ'îl b. Kâ'im

-el-Mu'azz li-Dîni'llâh

-el-'Azîz-Bi'llâh Ebû Mansûr [...] b. Mukarrer b. Mansûr

-el-Hâkim bi-Emri'llâh Ebû 'Ali b. Mansûr b. 'Azîz

-et-Tâhir bi-Emri'llâh

-el-Mutanassır-Bi'llâh İbrâhîm Ma'den b. Tâhir b. Hâkim

-el-Müsta'li-Bi'llâh Ebu'l-Kâsım Ahmed b. Mutanassır

-el-Âmir bi-Hükkâmi'llâh Ebû 'Ali Mansûr b. Müsta'li b. Mutanassır

-el-Hâfiz li-Dîni'llâh Ebû Meymûn 'Abdü'l-Mecîd b. Mutanassır

-ez-Zafer-Bi'llâh Ebû Mansûr Muhammed Hâfiz b. Mutanassır

-el-Fâ'iz-Bi'llâh Ebu'l-kâsım 'Aysî b. Zafer

-el-'Adud li-Dîni'llâh

İkinci Makâle

-Hasan Sabbâh

-Büzürgümmîd Rûdbârî

-Muhammed b. Büzürgümmîd

-Hasan b. Büzürgümmîd

-Hüdâvend Muhammed b. Hasan

-Hüdâvend Celâlü'd-dîn Hasan b. Muhammed b. Hasan

-Hüdâvend 'Alâü'd-dîn Muhammed b. Celâlü'd-dîn

-Hüdâvend Rüknü'd-dîn H'ârizmşâh b. 'Alâü'd-dîn b. Celâlü'd-dîn

Onuncı Fasl Karahıtây Selâtfininün Beyânındadır.

-Burâk Hâcib

-Sultân Rüknü'd-dîn Mübârek H'âce b. Burâk Hâcib

-Sultân Kutbü'd-dîn

-Sultân Haccâc b. Kutbü'd-dîn

-Sultân Suyûrgatmış b. Kutbü'd-dîn Yarlıg

-Pâdişâh Hâtûn Bint Kutbü'd-dîn

-Sultân Muzafferü'd-dîn Muhammed Şâh b. Haccâc

-Sultân Kutbü'd-dîn Cihân Şâh Suyurgatmış b. Kutbü'd-dîn

On Birinci Fasl Türk ile Mogol Ahvâlinün Beyânındadır.

-Cengiz Hân b. Yesügay b. Bahâdır b. Birmân Kal b. Nevme b. Naskar b. [...]

-Okÿâ Kâân

-Tûşî Hân Cengiz Hân

-Kara Hülâgü b. Mâmekân b. Çagatay

-Geyük Hân b. Oktây Hân b. Cengiz

-Hülâgü Hân b. Tulı Cengiz Hân

-Abakây Hân b. Hülâgü Hân

-Ahmed Hân b. Hülâgü Hân

-Argûn Hân b. Abakây Hân b. Hülâgü Hân

-Geyhâtu Hân b. İbkây Hân

-Bâyedû Hân b. Tarfây b. Hülâgü Hân

-Kârân Hân b. Argûn b. Abakây Hân

-Olçaytu Sultân Hüdâbende Mahmûd b. Argûn Hân

-Ebû Sa'îd Bahâdır Hân b. Olcaytu Hân

-Nasihat-i Nûşîrevân-ı Âdil ü Nikkâr ez-Pesrân Hod be-Hürmüz-i Tâcdâr

-Hikâyet (Otuz altı hikâye)

-Nasihatün Vâ'izetün

-Fasl (İki fasl)

-Hikmet (Sekiz hikmet)

-Haber (İki haber)

-Su'âl Cevâb

Yûnus'un esere eklediği iki bâblık bu bölüm incelediğinde, ilk bâbın beş fasıldan oluştuğu görülür. "Fasl-ı Evvel" başlıklı ilk fasılda Hz. Peygamber'in hayatı, eşyaları, eşleri, vahiy kâtipleri ve terekesi konuları işlenir. İkinci faslın konusu dört halife ve İslam emîrleridir. Üçüncü fasılda, Hz. Hasan ve Hüseyin ile onların soyundan gelenler anlatılır. Dördüncü fasılda, Muâviye b. Ebî Süfyân'dan başlanarak Emevî hükümdarları konu edilir. Beşinci fasıl ise Abbâsî halifelerine ayrılmıştır.

Yûnus, beş faslı tamamladıktan sonra esere "İkinci Bâb" başlığıyla devam eder. Bu bölümün Osmanlı ailesine kadar hükmeden İslam ehli padişahlara ayrıldığını ve on iki fasıldan oluştuğunu belirtir. Ancak bâb on bir fasıldan oluşur. Bu fasıllarda sırasıyla Benî Leys (Saffârîler), Sâ mânî, Gaznevî, Gûrî, Dilemân, Selçuk, Hârizmşâh, Atabegân, İsmâiliyân, Karahıtây ile Türk ve Moğol devletlerinin hükümdarları ve saltanatları anlatılır. Yûnus, ilave ettiği iki bâbı tamamladıktan sonra Gazâlî ve Alâî'nin tertibine bağlı kalarak eseri aşağıdaki başlıklarla sonlandırır:

el-Bâbü's-Sânî Vüzerânun Siyâsetinün ve Sîretinün Beyânındadır.

-Hikmet (İki hikmet)

-Hikâyet

el-Bâbü's-Sâlis Kâtiblerün ve Âdâblarınun Beyânındadır.

-Hadîs

-Hikâyet

el-Bâbü'r-Râbi' Mülûkun Sümüvv-i Himemlerinün ve 'Uluvv-i Şânîlerinün Beyânındadır.

-Hikâyet

-Hikmet (İki Hikmet)

-Hikâyet (Sekiz Hikâyet)

-Hikmet

Bişinci Bâb Hükemânun Hikmetinün Beyânındadır.

-Hikmet (Otuz Hikmet)

Altıncı Bâb Şeref-i 'Aklun ve 'Ukalânun Beyânındadır.

-Hikmet (İki Hikmet)

-Hikâyet (Altı Hikâyet)

-Hikmet (Dört Hikmet)

-Hikâyet

Yidinci Bâb Nisâ Tâ'ifesi'nün Ni'metinün Beyânındadır.

-Hikâyet (Üç Hikâyet)

-Nisâ sîretlerinin ve 'âdetlerinin beyânındadır.

-Fasl

-Hikâyet (Yedi Hikâyet)

-Fasl (Nuruosmaniye 2256 ve Almanya 1720)

Neticetü's-Sülûk'un ithaf edildiği kişi ile ilgili görüşler

Neticetü's-Sülûk'un kime sunulmak üzere yazıldığını bildiren tek kaynak *Keşfü'z-Zunûn*'dur. Kâtip Çelebi, eserin Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Bayezid'in yakınlarından Sinan Bey'in isteğiyle tercüme edildiğini kaydeder (Kâtip Çelebi, 2017: 1, 337). Eserin A2 ve N nüshalarına göre Sinan Bey Şehzade Bayezid'in lalasıdır. Bu iki nüshada eserin "Lâlâ-yı Sultân Bâyezîd Hân bin Sultân Süleymân Hân Hazreti bâ-nusret Sinân Beg" emriyle kaleme alındığı ifade edilir. Eserin müellif nüshası kabul edebileceğimiz P1 nüshasında, eserin "Şehzâde-i Zamân es-Sultân bin Sultân bin Sultân Selîm Hân bin Süleymân Hân bin Bâyezîd Hân bin Muhammed Hân'ın lütuf ve ihsanına erişmek umuduyla" kaleme alındığı belirtilir. H, L ve T nüshaları da P1 nüshasıyla aynıdır. İ ve P2 nüshalarında eserin "Sultân Selîm Hân bin Süleymân Hân"ın emriyle yazıldığı kaydedilir. Yalnızca A1 nüshasında eserin "Sultân ibn Sultân Sultân Süleymân Hân"ın yani Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle yazıldığı belirtilir.

Tamamı Alâî'ye ait nüshalarda Şehzade Selim'in adının zikredilmesi, Yûnus'a ait üç nüshada ise Sinan Bey ve Kanuni Sultan Süleyman adlarının bulunması Alâî'nin eserini Şehzade Selim için yazdığını düşündürür. Ancak Kâtip Çelebi'nin Alâî'nin eseri, Sinan Bey için yazdığını söylemesi konuyla ilgili hüküm vermeyi zorlaştırır. Birinci ihtimale göre Alâî'nin eseri Şehzade Bayezid'in lalasının arzusuyla yazıp önce Şehzade Bayezid'e (ö. 969/1562) daha sonra da Şehzade Selim'e (slt. 1566-1574) sunduğu düşünülebilir. İkinci ihtimal ise Alâî'nin eseri Şehzade Selim adına yazdığı; Yûnus adlı müellifin ise eseri Şehzade Bayezid'in lalası Sinan Bey adına düzenlemiş olmasıdır.

Yûnus adlı müellif ile ilgili değerlendirmeler

Edebiyatımızda intihalin tanımı, sınırları ve örnekleri değerlendirildiğinde Yûnus'un başka birine ait bir eseri kendisininmiş gibi sunduğunu, doğrudan intihal yaptığını söylemek mümkün değildir. Yûnus, Alâî'ye ait olduğu belli olan eserin geri kalan kısmını kendisinin tercüme edeceğini açıkça söyler. Eserin kendisine ait kısmının sınırlarını belirler. Yûnus'un esere, Alâî'nin esere ekleyemeyeceğini ifade ettiği İslam padişahları bölümünü ilave etmesi bu müdahalenin zeyl olabileceğini düşündürür. Yûnus'un dahil olduğu nüshalarla, tamamı Alâî'ye ait olan nüshalar arasındaki temel farklılık eserin ithaf edildiği kişidir. Alâî'ye ait nüshaların hepsi Şehzade Selim adına düzenlenmiştir. Yûnus'a ait nüshalardan A1 Kanuni Sultan Süleyman'a, A2 ve N Şehzade Bayezid'in lalası Sinan Bey'e, İ ve P2 ise Şehzade Selim'e ithaf edilmiştir. Bu durum Âşık Çelebi ile Kâdızâde Mehmed İlmî örneğini akla getirir. Yûnus da tıpkı İlmî gibi, Alâî'nin adına ve kendisiyle ilgili bilgi verdiği bölümlere müdahale etmemiştir. Ancak Yûnus'un İlmî gibi yeni bir eser ortaya koyma ve Alâî'nin eserini sahiplenme iddiası yoktur.

Dikkat edilmesi gereken bir nokta da Yûnus'un esere dahil olduğu konu ve bölümdür. Alâî, Nûşîrevân'a ayırdığı bölümde *Zafer-nâme*'den bir alıntıya yer verir. Bu alıntıdan sonra Nûşîrevân'dan sonraki padişahlarla, İran padişahlarına ayırdığı bölümü tamamlayarak *Nasihatü'l-Mülûk*'un tertibine döneceğini belirtir. Müellif eserin bu kısmında, Kanuni Sultan Süleyman devrinde bulduklarını belirtir ve Sultan Süleyman'a eserde yer vermemesinin sebebini izah eder. Alâî konunun tarih kitaplarında ayrıntılı olarak işlendiğini ve eserinin hacminin buna uygun olmadığını ifade ederek eserin tarihe ayırdığı bölümünü sonlandırır. Yûnus esere *Zafer-nâme* bölümünden itibaren müdahale etmeye başlar. Metindeki değişiklik cümle yapısının ve içeriğin değişmesinden anlaşılır. Ancak Yûnus, *Zafer-nâme* bölümünün sonuna kadar kendisiyle ilgili açıklama yapmaz. *Zafer-nâme*'den yapılan alıntının sonunda kimliğini ilan eder. A2 ve N nüshalarında kitabı tercüme ettiren olarak Şehzade Bayezid'in (ö. 969/1562) lalası Sinan Paşa'nın adını zikreder. Alâî'nin tertibine uyarak İran padişahları bölümünü tamamlar. Yûnus, Alâî'nin eserde İslam tarihine yer vermemesini bir eksiklik olarak görmüş ve bu bölümü ilave etmeyi uygun bulmuş olabilir. Terzioğlu'nun İlmî hakkındaki tespitinde olduğu gibi, Yûnus Sinan Paşa tarafından görevlendirilmiş yahut saraya yakın olma düşüncesi ile elde hazır bulunan *Netîcetü's-Sülûk*'ta değişiklikler ve ilavelerle bir eser meydana getirmek istemiş olabilir. Yûnus, esere kendi ilavelerini yaptıktan sonra *Netîcetü's-Sülûk*'tan yararlanmamış, *Nasihatü'l-Mülûk*'un kalan kısımlarını kendisi çevirmiştir. Eserin altı bâbını kapsayan bu bölüm, *Nasihatü'l-Mülûk*'un Yûnus tarafından yapılmış tercümesidir.

Nüshalar incelendiğinde, istinsah tarihi bilinmeyen A1 nüshasının Kanuni Sultan Süleyman (ö. 973/1566) adına düzenlendiği görülür. A1 nüshası Kanuni Sultan Süleyman adına düzenlendiğine göre 1566 yılından önce istinsah edilmiş olabilir. Alâî'nin tercümesine ait P1 nüshası, Alâî'nin eserini 957/1551-52-966/1558-59 yılları arasında tamamladığını göstermektedir. A1 nüshasının 1566'dan önce istinsah edilmiş olması ihtimali bu nüshanın Yûnus'a ait olabileceğini düşündürür. P1 nüshasında bulunan bazı derkenarların yalnızca A1 nüshasında bulunması, bu nüshanın müellif nüshasından istinsah edilmiş olabileceği ihtimalini ortaya çıkarır. Nüshalar incelendiğinde A1 nüshasıyla aynı kaynaktan istinsah edildiği anlaşılan P2 nüshası 995/1586-87, İ nüshası ise 1062/1651-52 yılında tamamlanmıştır. A1, P2 ve İ nüshalarında; Yûnus'a ait bölümlerde "el-Kâtib" başlığıyla yazılmış 87 şiir bulunur. Bu şiirler, anlatılan konuyla ilgili özlü sözler ve nasihatler niteliğindedir. Bazıları beyit bazıları dörtlük şeklinde sade bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Şiirlerin "el-Kâtib" başlığıyla yazılmış olması Yûnus adlı müellifin kâtip olabileceği düşüncesini ortaya çıkarır. Yûnus'un eseri Şehzade Bayezid'in lalası Sinan Bey adına tercüme etmesi, tercümenin Bayezid'in 1562'deki ölümünden önce olması gerektiğini gösterir. Yûnus adlı müellif ile ilgili ulaşabildiğimiz tek kesin yargı, Yûnus'un Alâî ile aynı

yüzyılda yaşadığı ve *Neticetü's-Sülûk*'un tamamlanmasından kısa bir süre sonra metne ilavelerde bulunduğudur.

Sonuç

Alâî b. Muhibbî'nin *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk* adlı tercüme eserine Yûnus adlı kişinin ilaveleri, Yûnus'un kimliğini açıklaması ve eseri kendisine mal etmemesi sebebi ile doğrudan intihal olarak değerlendirilemez. Ancak Yûnus'un eserin büyük kısmı tamamlandıktan sonra esere dahil olması, eserin sunulduğu kişinin Şehzade Selim değil de Şehzade Bayezid'in lalası Sinan Paşa olarak kaydedilmesi ve *Nasihati'l-Mülûk*'un kalan altı bâbının Yûnustarafından da tercüme edilmesi kısmi bir intihalin söz konusu olabileceğini gösterir. Öte yandan Yûnus esere, Alâî'nin yazacağını belirttiği İslam tarihini eklemesi, Alâî'nin eserini tam ve mükemmel hâle getirmek için bir zeyl yazma çabası olarak görülebilir. Ancak Yûnus'un herhangi bir açıklama yapmaması dolayısıyla net bir hükme varmak mümkün değildir.

Kaynakça

- Ahdî (2005). *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı*. (hzl. S. Solmaz). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Alâî. *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk*. Almanya Berlin Eyalet Kütüphanesi. Türkçe Yazmaları Ms. or. quart 1720.
- Alâî. *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk*, Almanya Berlin Eyalet Kütüphanesi. Türkçe Yazmaları Ms. or. quart 1752.
- Alâî. *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi. TY 6943.
- Alâî. *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk*. Süleymaniye Kütüphanesi. Hüsrev Paşa. No. 313.
- Alâî. *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk*. Süleymaniye Kütüphanesi. Lala İsmail. No. 245.
- Alâî. *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk*. Süleymaniye Kütüphanesi. Nuruosmaniye. No. 2256.
- Alâî. *Neticetü's-Sülûk Fî-Nasihati'l-Mülûk*. Süleymaniye Kütüphanesi. Pertevniyal. No. 1011.
- Alâî. *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk*. Süleymaniye Kütüphanesi. Pertevniyal No. 423.
- Alâî. *Neticetü's-Sülûk fi-Nasihati'l-Mülûk*. Topkapı Sarayı Kütüphanesi. B. 187.
- Altay, A. (2011). Xvi. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında Bir İntihal Örneği: Düstûrî'l-Mülk Vezîrî'l-Melik İle Şeyhoğlu'nun Marzubân-mâme Tercümesi Arasındaki Olağan Dışı Benzerliğin Analizi. *Turkish Studies*, 6/2, 177-186.
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi
- Dokuzlu, E. (2012). 'Alâî B. Muhibbî Eş-Şîrâzî'nin Düstûru'l-Vüzerâ İsimli Siyâsetnâmesinin Metin Tahlili. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Durmuş, İ. (2000). İntihal. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 22,s. 347-350). içinde TDV.
- Durmuş, İ. (2013). Zeyil. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 44, s. 339-342). içinde TDV.
- Gökkaplan, Y. (2019). *Neticetü's-Sülûk Fî-Terceme-I Nasihati'l-Mülûk (Metin-İnceleme-Dizin)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hayreddin Ez-Zirikli (2002). *Alam*. Beyrut: Dâru'l-İlim li'l-Melâyin.
- İzğöer, M. S. (2017). 'Alâî b. Muhibbî eş-Şîrâzî'nin "Neticetü's-sülûk fi-terceme-i nasihati'l-mülûk" adlı eseri ve siyaset düşüncesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kaplan, H. (2017). Divan Edebiyatında İntihal: Alıntı Mı Çalıntı Mı?. *Asos Journal*, 40, 39-98.
- Kâtip Çelebi (2017). *Keşfü'z-Zunûn I-II-III-IV-V*. (çev. R. Balcı). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ömer Rıza Kehhale. *Mu'cemü'l-Müellifin*. Beyrut: Mektebü'l-Müsennâ.
- Öztürk, Z. (2022). *Netîcetü's-Sülûk Fî-Nasîhatü'l-Mülûk (Metin İncelemesi-Tenkitli Metin)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, K. Ş. (2016). Ahmed Feyzi'nin Şatrançnâme-i Rüşdiyyesi Firdevsî-i Rûmî'nin Şatrançnâme-i Kebîr'inden İntihal mi?. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (47), 157-168.
- Terzioğlu, D. (2007). Bir Tercüme Ve Bir İntihal Vakası Ya Da İbn Teymiyye'nin *Siyâsetü's-Şer'İyye*'sini Osmanlıcaya Kim(Ler) Nasıl Aktardı?. *Journal of Turkish Studies*, 31/2, 247-275.
- Yazar, S. (2011a). Gazâlî'nin XIII-XIX. Yüzyıllar Arasında Batı Türkçesinde Tercüme Edilen Eserleri. *Dîvân*, XVI (2011/2), 67-156.
- Yazar, S. (2011b). *Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme Ve Şerh Geleneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı <http://www.yazmalar.gov.tr/>
<https://sozluk.gov.tr/>